

На березі неба, на дні долі, на межі можливого...

Ганна Веселовська

Сцена з вистави «Лялькове шоу», Театр провінції Сичуань, КНР.

Серед величезної кількості мистецьких подій і культурних розваг – фестивалів вуличної їжі, усіляких локальних споживчих свят – театральним фестивалям дедалі складніше витримувати конкуренцію. Театрові доводиться змагатися з галасливими і легкодоступними подіями, тоді як більшість спектаклів потребує даху над головою та глядацької тиші. Організатор III Київського міжнародного фестивалю театрів ляльок *pUp.pet 2019*, що ним став Київський академічний театр ляльок, який поетично називають Замком на горі, вирішив ці труднощі подолати. І йому вдалося реалізувати амбітний задум, втягнувши у фестивальний кругообіг мало не пів Києва: перехожі зі здивуванням призишнілися на Європейській та Конtrakтовій площі, аби подивитися, що це за диваки граються великими і малими ляльками?

Можливо, пересічні громадяни ще більше здивувалися б, якби дізналися, що ляльками ігри не обмежуються. Дорослі розгортають рулони паперу, проєктують тіні та силуети, бавляться з великими і малими предметами, хатнім начинням. Словом, їм у пригоді стає все, що тільки може допомогти у мистецькій розповіді про щось важливе, бентежне й цікаве. Отож конкурсне змагання серед фестивальних вистав *pUp.pet 2019*, яких було близько двадцяти з різних кінців світу, перетворилося на винахідливий пошук того, як дохідливо, ненав'язливо – і переважно без слів – показати глядачеві складні смисли.

Першими прихильність київської публіки і журі взявся завойовувати спектакль «Каштанка» за Антоном Чеховим, поставлений режисеркою Верою Відов із Хорватії з акторами двох міських театрів – Задар та Вировитиця. Завдяки колоритному змалюванню побуту та закулісся провінційних циркових артистів це сентиментальне оповідання про відданого маленького собаку має неабияку притягальність для сцени. Розіграти цирковий епізод із виступами дресированих гусака, kota та собаки, та ще й приправити його живим акторським планом зі старого шапіто – що може бути ефектніше для спектаклю театру ляльок?

Однак творча група з Хорватії явно мала на меті інше.

Творці спектаклю щиро й промовисто намагалися передати глядачеві не так зміст подій, як їхній тужливий настрій. Холодний вечір, безлюдні вулиці з тьмяними ліхтарями, похмурі, відлюдькуваті перехожі й, на протигагу цьому, відверте циркове бланнювання – усе це у виставі унаочнюється вельми простими театральними засобами. Поміст зібрано з дерев'яних ящиків, ліхтарі – з кількох паличок, промінь світла вихоплює ігровий майданчик, вітер виникає з шурхоту газет, а запамороченого від горілки століра-п'яничку закручують двері шинку.

Ця різнонастрійність життя, що захоплює наївну Каштанку, зробила виставу вартою нагороди за найбільш атмосферний спектакль, якби така була в переліку номінацій. Зате одну з нагород фестивалю – за краще виконання ролі – отримала акторка Сара Люстіг, яка настільки ніжно й уміло керує ляльковим песиком, що його щеняча справжність виглядає неспростовною. А спектакль загалом удостоєно Гранпрі (найкраща вистава для дітей).

Світ тварин у його різних проявах зазвичай є найулюбленішою темою театрів для дітей. От і *pUp.pet 2019* не став винятком: у його програмі, крім «Каштанки», було ще кілька вистав з основними персонажами-тваринами. «Перші юні віслючки» показав колумбійсько-іспанський дует, а байки Лафонтена розіграли одразу в двох спектаклях: сербському з м. Крагуєваць режисерки Бісерки Колевської та угорському від театру «Залізний півень» із м. Дьєр режисера Роберта Марко.

Картини дивовижного звіриного царства, де великих і сильних перемагають маленькі та спритні, в сербському спектаклі виникають через силуети і тіні. Актори ж угорського театру «Залізний півень» зображають тварин, причепивши до себе лише окремі деталі з паперу, вирізані просто на очах у публіки. Так, у різних епізодах миттєво з'являються бундючний півень і заклопотана квочка, чия поведінка красномовно ілюструє людські вади й слабкості. І хоча жодна з вистав, де тварини кепкували над світом людей, фестивальних відзнак не отримала, їм не

Сцена з вуличного шоу «Peregrinus».
Режисер Єжи Зон. Краків (Польща).

можна відмовити ані в змістовності, ані в дотепності, ані у професійній винахідливості. Адже йдеться тут про дуже прості істини: повагу й співчуття до іншого, терпимість і щирість у стосунках. І так само просто, як у дитячій саморобці, виникають рукотворні сценічні образи.

У спектаклях, адресованих дорослим чи підліткам (12+), яких у фестивальній афіші назбиралося немало, глядачам пропонували складні сценічні конструкції, несподівані ігрові прийоми, естетичні та змістовні ребуси. На звання найзагадковішого спектаклю фестивалю цілком могла би претендувати робота білоруського режисера Євгена Корняга «Сестри Граї» Мінського обласного театру ляльок «Батлейка». Здійснений на основі давньогрецького міфу про трьох сестер, у яких на всіх одне око, цей досить герметичний спектакль нагадує сучасний інсталяційний об'єкт – колаж із предметів та живих істот. У ньому немає динаміки, ігрових ситуацій, діалогів, зате є дивовижні технічні прийоми з фактурами, масками, костюмами-футлярами, що створюють ілюзію поступового оживання і такого ж поступового омертвіння монументальних мармурових барельєфів. Заворожливі візуальні трюки, створені без підтримки відеотехнологій, наче повертають нас у доісторичні часи, коли ритуал, що концентрував потужний мистецький потенціал, породжував вражаючі видовища.

Іншу виставу Євгена Корняга «Баби Бабеля» показав Одеський театр ляльок. Канву цього промовисто-фактурного спектаклю склали кілька оповідань Ісаака Бабеля про одеський кримінальний світ, про дно, на якому пластами осідають людське горе і відчай, про жорстокість і втрату людяності. Власне, втрата людяності, візуалізована в безлічі масок-гримас, натуралістично потворних ляльках, муляжах-фрагментах людських тіл, бутафорного побуту, і стала головним змістом «Баб Бабеля». Письменницьку іронію постановник перевів у сарказм, сатиричний усміх – у лиховісний сміх, а шал розбрату і розпусти, що панує тут, не залишає сумнівів у наближенні Апокаліпсису.

Цей спектакль тривожить і лякає, бо те страшне, про що ми тільки здогадуємося й не наважуємося говорити вголос, тут винесено на поверхню та відверто показано. Але від природного відторгнення жакіть глядачів рятує те, що в спектаклі переважає ігровий план ляльок, вправно

керованих акторами. Художниця Тетяна Нерсисян, яка за сценографію вистави дістала нагороду фестивалю, зробила ляльки такими характерними, що ми жодної миті не сумніваємося, що це одеські типи Бабеля. Однак при цьому виконавці більшості ролей, серед яких і Олександр Богданович, що отримав відзнаку журі за акторську роботу, зовсім не відсторонюються від своїх малосимпатичних підопічних ляльок, створюючи силове поле людської теплоти й співчуття, насправді колись утрачене прототипами оповідань Бабеля.

Сценічний персонаж-лялька, як промовисте втілення людської долі, символізація через ляльку трагедії особистості є одним із сцено режисерки Оксани Дмитрієвої, чий «Чевенгур. Губернія на березі неба» за Андрієм Платоновим Харківського державного академічного театру ляльок імені В. Афанасьєва отримав Гран-прі (найкраща вистава для дорослих). Добре відома за межами Харкова, де вона живе, працює та навчає майбутніх лялькарів, Оксана Дмитрієва вже не раз здобувала визнання на різних фестивалях. Тож для її вистави «Чевенгур. Губернія на березі неба» про революційний утопізм, фанатизм і цинізм, поставленої близько семи років тому, очікування на відзнаку явно затягнулося.

Попри те, що ця вистава химерно скомпонована, оскільки в ній актори діють і в живому плані, і керують різномасштабними ляльками, надскладний для сучасного вуха текст Андрія Платонова домінує. Наратив, а не ігрова стихія – це те, що вирізняє цю роботу Дмитрієвої від інших, хоча й не позбавляє театральної переконливості. Отож мисткиня, мов рибалка, витягає на сцену з оповіді Платонова, пронизаної біблійною образністю, християнську символіку та делікатно її обіграє. Зрештою, харківський «Чевенгур» несподівано чимось уподібнився вертепу, де сакральна основа – це вічність людського буття, а все інше – метушливе тимчасове буяння пристрастей.

Іще одна риса вродженої лялькарки Оксани Дмитрієвої, яка отримала ще й нагороду за найкращу режисуру, особливо проявилася в цій виставі: режисерка понад усе довіряє акторові, який наділяє ляльку життям. І якби ж то в журі було право нагородити найкращий акторський ансамбль, то вочевидь це були б харків'яни. А так відзнаку дістав лише Геннадій Гуриченко (виконавець ролей Чепурного, Машиніста та Батька-рибалки), тоді як В'ячеслава Гіндіна (Копенкін) та Артема Вусика (Сашко Дванов) оплесками привітали глядачі.

Серед складних вистав для дорослих було ще кілька, вельми несподіваних, сміливих та гротескових. Два спектаклі – «Пастка», розіграна литовсько-французьким дівчачим дуєтом, та вуличне шоу режисера Єжи Зона «Peregrinus» із Краківського театру ляльок – присвячено людині сучасній, точніше її особливому підвиду – офісному планктону. Істоти, заклопотані успіш-

ністю кар'єри, корисними корпоративами, запобіганням перед шефом, отриманням винагород, тотально поглинуті мережею та занурені в різноманітні гаджети – це карикатурні персонажі обох вистав.

Першу, де театр ляльок повністю заміщується театром офісних предметів, грубувато і не надто охайно розіграну дівчатами в яскраво червоних костюмах, можна вважати спробою намацати власну театральну стилістику. А другий, той, що його показали просто на Контрактовій площі, є вже яскравим трендовим видовищем.

Група, що складається з десятка молодцоватих, підтягнутих, в однакових костюмах середньостатистичного клерка чоловіків і жінок, стрімко захоплює імпровізований сценічний простір, вдягнувши на себе величезні маски-голови та миттєво обернувшись на цинічних службовців. Тільки жестами і постійними перелаштуваннями то на вечірку, то на офіс, то на улецування шефа вони ілюструють сенси свого існування: швидкісний хайп. І нічого більш переконливого за цих недолугих монстрів на київському фестивалі не було, хоча не було й номінації за точне відображення людини сучасної.

Утім, змагальний драйв, притаманний цьому конкурсному фестивалю, що явно додавав жару професійному середовищу, зовсім не впливав на пріоритети публіки. Так, справжній глядацький азіотаж викликало китайське «Лялькове шоу» без слів, привезене з провінції Сичуань. Чепурні рухливі ляльки в руках танцівниць, ляльки, що показують фокуси, жонглюють, виконують акробатичні вправи, плавно рухаються і літають, – усе це вражало дітей і дорослих, які відгуквалися нестримними оплесками та зойками. Таке технічно надскладне шоу ніби зупиняє час, позбавляє думок і заглиблює в споглядання агресивної самодостатньої рекламної краси. Дивовижність умінь китайських лялькарів могла здатися непереможною, якби участь у Фестивалі не брав досвідчений італійський лялькар Паоло Рек з театру «ВАМБАВAMBIN», чію виставу «Арлекінада» нагородили спеціальним призом журі «За високу виконавську майстерність у збереженні живої традиції народного театру».

Як і чотириста років тому, а може, й більше, самісінький Паоло Рек розігрував на невеличкій ширмі простими рукавичними ляльками невеличку історію про пригоди хитруна Арлекіна. Діти сміялися, дорослі плакали, а театр торжествував. Торжество театру, який, докладаючи надзусиль, аби хоч трохи відволікти увагу від споживацьких фестів і звернути увагу на красиве, неймовірне й розумне мистецтво, таки відбулося. І якщо справжнім щасливчикам, які осіннього вечора випадково потрапили на шоу «Peregrinus», можна тепер лише заздрити, то київські вистави, що ввійшли до фестивальної афіші, як-от «Король Дроздобород» Юрія Шевченка Київського муніципального театру опери і балету для дітей та юнацтва (відзнака у номінації «Найкраще музичне оформлення»), «Людвіг XIV» Театру на Липках чи «Алі-Баба» Київського академічного театру ляльок, глядачі ще зможуть побачити.

Бездоглядні сплячі та благість небес

Два фільми VIII кінофестивалю «Корона Карпат»

Олександр Саква

Андрій Лідаговський у фільмі «Мої думки тихі». Режисер Антоніо Лукіч. Україна, 2019.

Якщо жити безтямно і не перейматись собою, *останні питання* перед людиною можуть і не постати. З такою ж легкістю особа здатна оминати знаки, що даються їй на світанку життя. Однак, буттєва безтурботність – ризик уповільненої дії. Принаймні два фільми Міжнародного кінофоруму в Трускавці повернули глядачам збентеження, перейнятість яким робить людину зрячою.

Як обмаль часу, коли все попереду

Кращою стрічкою фестивалю визнано «Мої думки тихі» Антоніо Лукіча. У пролозі історії (в титрі – Угорщина 1526 року) гендляр реліквіями пропонує отцям святиню – молочний зуб Ісуса, гарантуючи, що з тим, хто до нього торкнеться, відбудеться диво. Далі фільм до цієї трійці не повертається, а сягає в наші дні. В центрі оповіді – молодий композитор і звукорежисер Вадим, що отримав замовлення від канадського виробника комп'ютерних ігор на запис автентики: голосів птахів і тварин Західної України. Нова гра «Ноїв ковчег» вимагає голосів саме рідної для бізнесмена фауни, бо канадські тварини й птахи ситі, сонні й не тривожні, тоді як українські несуть у собі передчуття Потопу. Винятково важливим для замовника з діаспори є спів рахівського крижня – птаха, що зникає внаслідок хижого полювання на нього через фіалкове забарвлення пір'я, настільки ж рідкісного, як і його спів (звичайні